

Садонцева Л. К.,
аспірантка кафедри
кримінального процесу
Національного юридичного
університету імені Ярослава
Мудрого, м. Харків

ІНСТИТУТ ЗВІЛЬНЕННЯ ОСОБИ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Теорія права визначає інститут права як упорядкований окремий комплекс правових норм, що регулюють вид (сторону) однорідних суспільних відносин у межах однієї або декількох галузей за допомогою специфічних прийомів і способів [1, с. 181].

Як і будь-якому елементу системи права інституту права властиві певні ознаки, а саме: 1) впорядковує не всю сукупність якісно однорідних суспільних відносин, а окремі видові особливості (сторони, ознаки) одного роду суспільних відносин або здійснює особливі завдання, функції в цьому регулюванні, тобто має видову однорідність соціального змісту; 2) володіє відносною нормативною самостійністю, стійкістю та автономністю функціонування, але на іншому рівні, ніж галузь права; 3) формується об'єктивно, а не створюється штучно; має відособленість від інших інститутів права – його норми не можуть з волі суб'єкта правотворчості переміщуватися в межі іншого інституту права; 4) характеризується специфічністю засобів правового регулювання; 5) втілює у своєму змісті особливу юридичну конструкцію, деякі загальні положення, єдині принципи; 6) має можливість формувати загальні поняття у власних межах, що допомагають забезпечувати відсутність прогалин у регульованих ним (інститутом права) відносинах [2, с. 140–141].

Системі кримінального процесуального права також притаманні інститути, одним із яких є інститут звільнення особи від кримінальної відповідальності.

У доктрині напрацьовано багато підходів щодо визначення інституту звільнення особи від кримінальної відповідальності. Так, зокрема, Юрій Васильович Баулін, виходячи з авторського бачення видів кримінальної відповідальності (потенційної та реальної), наголошує, що звільнення від кримінальної відповідальності – це передбачена законом відмова держави від застосування до особи, яка вчинила злочин, обмежень її певних прав і свобод, визначених Кримінальним кодексом України (КК) [3, с. 57–58].

Безумовно, проблеми звільнення від кримінальної відповідальності носять міжгалузевий характер, отже зміст та сутність цього інституту можна розкрити лише в комплексному розумінні положень матеріального та процесуальних галузей права.

Як правовий інститут звільнення від кримінальної відповідальності являє собою сукупність норм матеріального кримінального права щодо визначення підстав застосування конкретного виду звільнення та кримінального процесуального права, що регламентують порядок реалізації кримінально-правових положень.

Кримінальний процесуальний кодекс України (КПК) у § 2 глави 24 передбачає систему норм, якими встановлюється механізм реалізації звільнення особи від кримінальної відповідальності, зокрема: звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення здійснюється судом; встановивши на стадії досудового розслідування підстави для звільнення від кримінальної відповідальності та отримавши згоду підозрюваного на таке звільнення, прокурор складає клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності та без проведення досудового розслідування в повному обсязі надсилає його до суду; перед направленням клопотання до суду прокурор зобов'язаний ознайомити з ним потерпілого та з'ясувати його думку щодо можливості звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності тощо.

Отже, підсумовуючи, можна дійти висновку, що звільнення від кримінальної відповідальності є комплексним, міжгалузевим інститутом права, який складається з сукупності нормативних приписів, що вміщують у собі комплекс кримінальних процесуальних дій, відтворених у системі норм КПК та КК та спрямованих на реалізацію підстав, умов звільнення особи від кримінальної відповідальності. Цим нормам властива однорідність, об'єднана стійкими принципами та зв'язками, що визначають закріплення послідовності та змісту кримінального процесуального порядку в зазначеній сфері; єдиний термінологічний апарат; процесуальний статус суб'єктів кримінальних процесуальних відносин з приводу реалізації звільнення від кримінальної відповідальності; вимоги до змісту та форми рішень, які приймаються на різних етапах реалізації інституту звільнення від кримінальної відповідальності.

Список використаних джерел

1. Теорія держави і права : підручник / О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов та ін. ; за ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2021. 568 с.
2. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова та ін. ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС : Освіта України, 2017. 320 с.
3. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності : монографія]. Київ : Атіка, 2004. 296 с.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент А. Р. Туманянц

